

Nr 200.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående nedläggande av rättegång om bättre rätt till krigsmanshushemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fliselycke nr 1 i Kronobergs län; given Stockholms slott den 25 februari 1921.

Kungl Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande t. f. departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

A. E. M. Ericsson.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1921.*

Närvarande:

Statsministern friherre DE GEER, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON.

T. f. departementschefen statsrådet Ericsson anförde vidare:

I en till Kungl. Maj:t ställd, den 28 januari 1913 till finansdepartementet inkommen ansökning har Johannes Petersson i Fliselycke anhållit, att av kammaradvokatfiskalsämbetet mot honom anhängiggjord rättegång angående bättre rätt till krigsmanshushemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fliselycke nr 1 i Linneryds socken, Konga härad, Kronobergs län måtte förklaras skola nedläggas och Petersson tillerkännas äganderätt till hemmanet.

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 169 häft. (Nr 200.)

Över denna ansökning har efter nådig remiss kammarkollegium den 7 april 1913 avgivit utlåtande, varjämte f. d. hovrättsrådet G. Ribbing, som den 25 februari 1913 erhållit uppdrag att inom finansdepartementet biträda med utredning av vissa frågor angående eventuellt nedläggande av kronans talan i anhängiggjorda mål angående bättre rätt till vissa hemman, i en till finansdepartementet den 11 januari 1918 avgiven promemoria yttrat sig i ärendet.

Beträffande hemmanets historia inhämtas av handlingarna i ärendet följande.

*Hemmanets
historia.*

Genom nådigt brev den 12 november 1646 donerade drottning Kristina till Vadstena krigsmanshus, utom annan fastighet, hemmanet Fliselycke nr 1 om $\frac{1}{2}$ mantal att nyttjas, brukas och behållas under rätt adelig fräse frihet till evärdelig egendom. Hemmanet har alltsedan 1625 varit i jordböckerna upptaget under kronotitel. Genom nådigt brev den 17 september 1851 och statskontorets därpå grundade kungörelse den 25 november samma år förordnades, att till krigsmanshuskassan ingående hemmansräntor, kronotionde och åtskilliga andra inkomster, arrendeavgifter dock däri icke inbegripna, skulle från och med år 1852 mot viss kontant ersättning till statsverket indragas. Sedermera uppkom fråga, huruledes hemmanet skulle i ränteförvandlingsuträkningen upptagas, och föreskrev kammarkollegium den 27 mars 1861, att hemmanet skulle i förvandlingsuträkningen upptagas såsom krono under allmän disposition, vilket jämväl iakttagits i den senast fastställda eller 1871 års jordebok för socknen. År 1872 uppkom fråga om skatteköp av hemmanet och resolverade kammarkollegium den 28 april 1873, att hemmanet icke vore av natur att jämlikt nådiga kungörelsen den 15 december 1848 angående förändring i gällande stadganden i avseende på ordningen och sättet för vinnande av skattemannarätt till hemman och lägenheter av krononatur kunna till skatte försäljas. I memorial till kollegium den 24 november 1905 hemställde dess aktuarie, att då efter indragning till statsverket av de krigsmanshusets anslagna hemmansräntor med mera hemmanet Fliselycke bort hava återfallit till kronans fria disposition, men så icke skett, utan hemmanet enligt vad häradsskrivaren i orten meddelat innehades under enskild äganderätt, kollegii advokatfiskal måtte få del av memorialet för att antingen söka återvinna hemmanet till kronan eller få detsamma i jordeboken omfört från kronotill skattetitel. Sedan ärendet remitterats till advokatfiskalen, inhämtade denne till en början upplysning från domhavanden i orten rörande å hemmanet beviljade lagfarter. Å ena hälften av hemmanet eller $\frac{1}{4}$ man-

tal hade lagfart meddelats å sådan tid, att dess innehavare till sitt fre-
dande mot klander från kronans sida skulle kunna åberopa tjuguarig
hävd. Å den andra hälften eller den del, som innehades av sökanden
Johannes Petersson, hade lagfart däremot icke meddelats. Hemmansdelen
omnämndes ej i lagfartsboken. Av en äldre hos domareämbetet förvarad
förteckning över beviljade uppbud inhämtades emellertid, att första upp-
bud å närmast ifrågavarande $\frac{1}{4}$ mantal Fliselycke nr 1 meddelats senast
för Johannes Petersson och Lina Andersdotter den 20 juni 1871, näst
förut samma dag för Anders Svensson och före honom likaledes samma
dag för Johan Gustaf Magnusson samt dessförinnan den 27 oktober 1856
för Johan Peter Mattisson och Johanna Petersdotter, den 23 februari
1853 för Mattis Johansson och Cajsa Nikolaidotter, den 15 juni 1852
för Johan Johansson och Anna Cajsa Pålsdotter, den 17 juni 1851 för
Johannes Jonsson och Eva Nilsson, den 6 november 1849 för Johan
M. Carlsson och Maria Johansdotter samt år 1836 för Johannes Jonsson
och Eva Nilsson.

I en till domhavanden i Östra Väreuds domsaga ställd skrift den
27 november 1912 redogjorde advokatfiskalen till en början i korthet
för nu berörda förhållanden angående hemmanet. Med framhållande att
enligt hans åsikt hemmanet på grund av omförmälda ränteindragning
hade bort återfalla till kronans fria disposition samt att, vad anginge
den av Johannes Petersson innehavda delen av hemmanet, densamma
icke funnes omtalad i vederbörande lagfartsbok, anhöll advokatfiskalen
å kronans vägnar om stämning å Petersson till första allmänna sam-
manträdet under 1913 års lagtima vårting med Konga härad under
yrkande, att kronan måtte förklaras vara ägare av berörda $\frac{1}{4}$ mantal
Fliselycke nr 1 samt Petersson förpliktas avträda hemmansdelen till
kronans fria disposition. Vid målets handläggning inför häradsrätten
den 11 februari 1913 hade kronoombudet enligt anmodan av advokat-
fiskalen att begära tre månaders uppskov.

Den 3 juni 1913, då målet företogs till förnyad handläggning,
beslöt häradsrätten på yrkande av parterna, att målet skulle förklaras
vilande i avbidan på Kungl. Maj:ts beslut angående den av Johannes
Petersson gjorda ansökningen, att rättegången måtte nedläggas.

I den underdåniga ansökningen har Johannes Petersson anført
följande. För tillfället saknade han anledning liksom ock förmåga att
närmare yttra sig om de skäl, som advokatfiskalen andragit till stöd
för sin talan. Däremot ville han framhålla, att, därest hemmanet genom
misstag, försummelse eller oredlighet på sin tid frånhänts kronan, varken

Johannes
Peterssons
ansökning 28
januari 1913.

sökanden eller hans närmaste hemulsmän haft någon som helst del däri. Själv hade han köpt hemmansdelen av sin svärfader, vilken åter hade köpt den av en person, som inköpt den på konkursauktion för att försäkra sig mot förlust av sista inteckningen i fastigheten. Då auktionen i fråga förrättades av därtill av häradsrätten förordnad person och vid tillfället ingen rätt för kronan bevakades, samt härtill komme att hemmanet vore av de senaste innehavarna i laga ordning »infastadt», kunde givetvis varken sökandens svärfader eller han själv tänka sig, att riktigheten av deras fång kunde ifrågasättas. Under antydda förhållanden måste det helt naturligt för honom, som innehafvare hemmansdelen i över fyrtio år och därå nedlagt ett livslångt tungt arbete, kännas både smärtsamt och orättvist, om han nu vid närmare åttio års ålder skulle frändömas det enda han ägde och hade att lämna i arv åt sina barn. Tre av hans åtta barn hade nedlagt sin bästa ålders arbete på hemmanet. Själv kunde han knappt föreställa sig, att kronan skulle kunna göra någon egentlig vinst på ett återvinnande av hemmansdelen, som hade ett helt ringa värde, taxerad som den vore till blott 5,300 kronor, och endast innehölle cirka 12 tunnland odlad jord, åker och mosse, då intet vattenfall funnes på ägorerna och skog blott föga utöver husbehovet. Han anhölle nu i underdånighet, att den mot honom anhängiggjord rättegången, till vars förande han knappt hade medel, måtte vardas nedlagd. Med anledning av att det ju kunde ifrågasättas, om icke rättegången borde fortgå, då kronan, därest densamma skulle bliva vinnande, ju alltid kunde låta honom och hans efterkommande undfå någon slags besittningsrätt till hemmansdelen, ville han erinra, att vid sådan lösning av frågan sju av hans åtta barn komme att gå miste om arv efter honom, vilket icke kunde betraktas annat än som en stor orättvisa. Han anhölle därför att Kungl. Maj:ttäcktes genom nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att honom bleve tillerkänd full äganderätt till hemmansdelen i fråga.

Vid ansökningen har Petersson bifogat dels avskrift av protokoll, hållet vid auktion den 24 november 1869 å det J. P. Mattissons konkursbo tillhöriga $\frac{1}{4}$ mantal Fliselycke, enligt vilket protokoll Johan Gustaf Magnusson i Barkanbo inköpt hemmansdelen för 3,000 riksdaler, dels utdrag av lagfartsprotokollet, hållet vid lagtima sommartinget med Konga härad den 20 juni 1871, utvisande att lagfart å nämnda hemmansdel då söktes för Johannes Petersson och Lovisa Andersdotter på grund av ett den 24 mars 1871 utfärdat köpebrev, varigenom Anders Svensson och Anna Maria Danielsdotter till bemälda Petersson såsom deras tilltänkta måg och deras dotter Lovisa Anders-

dotter för 1,358 riksdaler och överenskomna undantagsförmåner sålt samma hemmansdel, samt att, sedan antecknat blivit, att Anders Svensson samma den 20 juni 1871 erhållit uppbud första gången å $\frac{1}{4}$ mantal »kronoskatte» Fliselycke, vilket han genom transport den 16 januari samma år fått på sig överlätet av Johan Gustaf Magnusson, häradsrätten beviljat Petersson och Andersdotter uppbud första gången å samma hemmansdel, dels ock avskrift av Konga häradsrätts fastebrev den 17 juni 1872, enligt vilket häradsrätten, enär ovanberörda i häradets kyrkor offentligen kungjorda köpehandling av den 24 mars 1871 blivit uppbuden vid allmänna tingen den 20 juni och den 17 oktober 1871 samt den 20 februari 1872, utan att klander däremot yppats, jämlikt 1 och 4 kapitlen jordabalken och kungl. förordningen den 13 juni 1800 stadfästat samma överlåtelse, såsom behörigen lagständer, till vederbörandes säkerhet, i följd varav ifrågavarande $\frac{1}{4}$ mantal »kronoskatte» Fliselycke med alla dåvarande eller framdeles blivande tillhörigheter tillagnades Petersson och Andersdotter.

Kammarkollegium anför i sitt utlåtande följande:

»Efter mottagande av den nådiga remissen har kollegium till en början hört vederbörande pastorsämbete, länsman och kronofogde ävensom förste lantmätaren i länet och Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Pastorsämbetet har meddelat, att Johannes Petersson vore född den 2 september 1838 och hans hustru Lovisa Andersdotter den 30 maj 1851; att de brukat hemmanet över fyrtio år och därå nedlagt ett stort och drygt odlingsarbete med stenbrytning och jordförbättring, att av deras barn tre vore kvar i hemmet samt att såväl föräldrarna som deras barn städse fört en hedrande vandel. Länsmannen har ansett, att det skulle vara mer än obilligt om sökanden skulle tvingas avträda hemmanet, som han under mer än fyrtio år på god tro innehaft och brukat, och vilket han genom odlingar och andra arbeten väsentligen ökat i värde. Enligt kronofogdens åsikt krävde billigheten, att Petersson finge tillstånd att skatteköpa hemmanet. Förste lantmätaren har beträffande hemmanet Fliselycke meddelat, bland annat, att $\frac{1}{2}$ mantal Fliselycke, som förut legat i skifteslag med Gatehults by, blivit vid år 1817 verkställd rågångsutstakning skilt från nämnda by; att hemmanet undergått laga skifte år 1831 — en förrättning som fastställdes av ägodelningsrätten den 28 juli 1832 — och då uppdelats i två lotter, litt. A $\frac{1}{4}$ mantal, ägare Petter Nilsson, som bekom 4 tunnland 5 kappland eller 2.0517 hektar åker, 33 tunnland 23.7 kappland eller 16.6561 hektar äng och tomter samt 40 tunnland 15.4 kappland eller 19,9836 hektar avrösnings-

Kammar-
kollegium.

jord, och litt. B $\frac{1}{4}$ mantal, ägare Sven Gummesson, som bekom 3 tunnland, 2.2 kappland eller 1.5149 hektar åker, 21 tunnland 26.4 kappland eller 10.7739 hektar äng och tomter samt 40 tunnland, 7.4 kappland eller 19.8602 hektar avrösningsjord, varförutom för gemensamt behov till soldattorp med mera av ängen och utägorna avsattes 5 tunnland 28.8 kappland eller 2.9125 hektar; samt att, så vitt skifteshandlingarna utvisade, intet vattenfall inom hemmanets område funnes liksom ej heller malm eller fossila ämnen. Kungl. Maj:ts befallningshavande har anført bland annat följande. I följd av hemmanets natur av krono har avskrivning av dess grundskatt icke ägt rum, utan debiterades och redovisades denna skatt alltjämt i kronans räkenskap, där densamma upptoges under titeln: extra uppbörd. Beloppet av densamma utgjorde enligt 1871 års jordbok 64 kronor 57 öre. Beträffande frågan, huru hemmanet faktiskt besuttits och hävdats särskilt efter det detsamma år 1852 bort från krigsmanshuset återfalla till kronans fria disposition, lämnade hos länsstyrelsen förvarade äldre och nyare jordeböcker samt andra med avseende å förhållandena undersökta arkivalier icke upplysning därom, att någon särskild åtgärd blivit från kronans sida vidtagen i syfte att göra dess dispositionsrätt behörigen gällande. Snarare ville det synas, som hade det städse stått vederbörande hemmansbrukare fritt att efter behag både hävda och överlåta hemmanet och endast av detta förhållande jämte bristande kännedom om hemmanets rätta natur i kameralt hänseende syntes kunna förklaras, hurusom det kunnat inträffa, att domstolen i orten tid efter annan meddelat uppbud och fasta eller lagfart å de åtskilliga fång, för vilka hemmanen varit föremål. Förmedelst tjuguarig hävd efter sålunda erhållen lagfart synes frihet från klander hava vunnits för innehavarna av den i flere brukningsdelar hävdade ena hälften av hemmanet, varemot klandertalan alltjämt stode öppen i fråga om sökandens $\frac{1}{4}$ mantal, då denne, som varit i oavbruten besittning av hemmansdelen alltsedan han på grund av köp tillträdde densamma den 24 mars 1871, icke haft den — för övrigt under liknande omständigheter sällsporda — förtänksamheten att till sitt fredande begagna sig av den i lagfartsförordningen anvisade utvägen att låta i lagfartsprotokollet anteckna sitt fång med därå beviljad fasta. Icke det ringaste tvivel syntes föreligga därom, att icke sökanden vid avslutandet av köpet handlat i fullkomligt god tro. Redan den omständigheten att statens myndigheter icke tidigare än nu vidtagit någon åtgärd, som kunnat ådagalägga anspråk från kronans sida på inskränkning uti innehavarnes dispositionsrätt till ifrågavarande hemmansdel, tillika med det förhållandet att sökanden måste anses hava i god tro åtkommit

samma fastighet och efter vunnen »lagfart» besuttit den i mer än fyrtio år, syntes Kungl. Maj:ts befallningshavande innefatta beaktansvärda skäl för att icke under alla omständigheter göra gällande den formella rätt, som kunde anses vara kronan i denna sak förvarad. Toges därjämte i betraktande de synnerligen ömmande omständigheter, vilka sökanden kunnat åberopa till stöd för sin underdåniga ansökan, kunde Kungl. Maj:ts befallningshavande icke tveka att i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes i näder låta vidtaga erforderliga åtgärder för att den ifrågakvarande rättegången måtte nedläggas och kronans eventuella rätt till hemmansdelen efterskänkas.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har vid sitt yttrande bilagt utdrag av 1912 års taxeringslängd över fast egendom i Linneryds socken, utvisande att hemmansdelen i fråga då bevillningstaxerats till 5,300 kronor.

Vadstena krigsmanhus hade enligt vad framgår av ovan åberopade donationsbrev av den 12 november 1646 till ändamål att bereda invalider och av ålder vanföre krigsmän bostad och underhåll. Förvaltningen av krigsmanshusets medel och angelägenheter anförtroddes först åt en egen styrelse och sedan åt en särskild avdelning av krigskollegium, som med år 1866 efterträddes av arméförvaltningen. Genom nådig kungörelse den 19 november 1880 förordnades, att de hemman och lägenheter, som donerats till Vadstena krigsmanshuskassa eller på annan grund tillhörde kassan, skulle ställas under kammarkollegii överinseende. År 1783 beslöts, att själva krigsmanshuset skulle indragas, efter vilken tid dess medel, med visst undantag, skulle bilda en fond, som borde användas till pensionering av avskedad manskap. Samma fond står under statskontorets förvaltning.

I ovanberörda 1646 års brev förklarade sig drottning Kristina, såsom orden lyda, »skänka och giva till krigsmanshuset så många våre och kronans gods och gårdar som 2000 daler i viss och oviss ränta indraga kunde, dem alla med dess tillydande ägor och lägenheter i hus, jord, åker, äng, skog, mark, fiske och fiskevatten, strömmar, kvarn och kvarnställen, torp och torpställen och alla andra tillägor i våto och torro, närby och fierran, intet undantagandes av allt det som där till nu ligger, av ålder lydt och legat hafver eller här efter med lag och dom tillfaller och vinnas kan under bemälte Vadstena krigsmans hospital att nyttjas, brukas och behållas under rätt adelig frälses frihet till evärdelig egendom». — I brevet uppräknas åtskilliga hemman i Kronobergs län, somliga av krononatur, men till övervägande antalet av skattenatur. Vad dessa senare angår, var det givetvis endast den från dem utgående räntan och icke jorden, som kunde vara föremål för den disposition, som fick

sitt uttryck i det kungl. brevet. Vad de andra hemmanen beträffar, ställde sig saken i viss mån annorlunda. Kronan innehade här icke allenast ränterätten, utan även jordägarerätten och kunde således för ändamålet disponera över dem bägge. Själva ordalydelsen i det kungl. brevet föranleder nu till antagandet, att icke allenast ränterätten, utan även jordägarerätten genom donationen avhändes kronan, men torde emellertid så icke hava varit fallet. Donationen i fråga kan nämligen icke betraktas annorlunda än såsom uttryck för ett dåtida sätt att anslå medel till bestridande av kostnader för underhåll av en kronans egen institution eller inrättning och innefattade donationen således icke ett avstående av kronans ägarerätt till hemmanen. Om hemmanen således efter upplåtelsen bibehöllo sin krononatur, hade likväl upplåtelsen den följd, att åborna å dessa kronohemman kommo med tiden att intaga en i viss mån annan ställning än åbor å vanliga kronohemman, såsom exempel varpå må nämnas, att, då frågor om antagning av åbor å hemman av det senare slaget handlades av Konungens vederbörande befallningshavande, åbor å kronohemman av nu ifrågavarande slag antogos av krigsmanshusets förvaltning eller av de så kallade krigsmanshusfogdarna, vilka i orten hade ett närmare inseende över krigsmanshusinrättningens angelägenheter. Även ett annat exempel på antydda skiljaktighet må omnämnas. I nådiga förordningen huru med de hemman och kronolägenheter, som till skatte försäljas, förhållas skall den 19 september 1723 föreskrevs nämligen beträffande krigsmanshushemman, att desamma vid förekommande skatteköp skulle försäljas å auktion till den mestbudande, dock att åbon skulle hava optionsrätt till hemmanet mot erläggandet av den erbjudna köpesumman, under det att, vad vanliga kronohemman anginge, i förordningen utsattes såsom regel, att de i fall av skatteköp skulle värderas och köpeskillingen icke utgöra mindre än värdet av sex års räntor.

År 1796 anbefalldes Kungl. Maj:ten en undersökning av krigsmanshushemmanen i Småland och Västergötland — genom brev den 23 juni 1683 hade Karl XI till krigsmanshuset anvisat 2,000 daler silvermynts ränta från hemman i Västergötland — till utrönande av deras verkliga beskaffenhet, huru de odlades och i anseende till skogen med mera vårdades. En sådan undersökning verkställdes, och avgåvo krigs- och kammarkollegierna den 24 maj 1805 underdånigt utlåtande över den över undersökningen avgivna underdåniga berättelsen och i sammanhang därmed över underdåniga besvär, som krigsmanshusåbor i Kronobergs län anfört över undersökningen. Beträffande krigsmanshushemmanen i Kronobergs län hade det, såsom i den underdåniga berättelsen förmäles,

vid sammanträde i Växjö, dit åborna kallats med tillsägelse att förete utom andra handlingar sina respektive skattebrev å hemmanen, visat sig, att nästan hälften av åborna ' varit i saknad av skattebrev, ehuru sådana ofelbart varit utfärdade, varför deras förnyelse' blivit av bönderna begärd. Härom yttra nu kollegierna i berörda deras utlåtande: ' Vad nu för övrigt angår krigsmanshushemmanen i Kronobergs län, så visar högsalig Drottning Kristinas donationsbrev till krigsmanshuset, daterat den 12 november 1646, att större delen då redan varit av skattenatur, samt att följaktligen ej annat än räntan, som endast varit kronan tillhörig, genom donationsbrevet kunnat förlänas och hava de övriga, som då voro pura kronohemman, genom skatteköp sedermera även iklätt sig skattenatur. På gamla skattehemman, som till besittningsrättigheten aldrig varit i kronans ägo, kunna följaktligen skattebrev icke finnas, och på dem, som genom köp av kronan fått denna egenskap, kunna skattebrev under tiden på varjehanda sätt hava förkommit; men förmodligen lära innehavarna sådant oaktat böra njuta skattemannarätten till godo, när hemmanen finnas i kronans jordeböcker och andra dess handlingar uppförda för skatte, så länge och intill dess sådant kan visas vara oriktigt eller de lagligen därutur kunna vinnas; och då besvärändena vid sammanträdet haft tillfälle att erfaras, hurusom avsikten med skattebrevens infordrande icke varit att göra deras skatterätt stridig, enär dem tvärtom, för vilka skattebrev förkommit, blivit öppet lämnat att därå söka förnyelse, så hade den fruktan och oro, som de förmåla sig av skattebrevens infordrande hava fattat, bort falla och nu icke utgöra ett klagoämne. Likväl och för att härutinnan tillfredsställa dem, vilkas skattebrev förkommit, föreslå kollegierna i underdånighet, att de genom Kungl. Maj:ts befallningshavande i orten måtte förständigas att, så framt de åstunda något bevis i den delen till säkerhet, äga de att vända sig till kammarkollegium, som då låter om förhållandet behörigen undersöka och meddela en var de betyg, vartill jordeböckerna och andra handlingar i denna del kunna föranleda.'

Den 2 juni 1806 resolverade Kungl. Maj:t i ärendet och biföll därvid kollegiernas i angivna hänseendet gjorda hemställan, varjämte Kungl. Maj:t likaledes i enlighet med kollegiernas förslag beträffande av krigsmanshuset framställt yrkande om rätt att lösa hemmanen vid försäljning utom börd förordnade, att, alldenstund hemmanen i 1646 års donationsbrev upplåtits krigsmanshuset under rätt adelig frälse frihet och dessa hemman således, så länge krigsmanshuset ägde räntan, men åbon skatterätten, vore att anse för frälsekatte, skulle vid hemmanens försäljning utom börd desamma hembjudas krigsmanshuset. På Kungl.

Maj:ts i berörda nådiga brev tillika intagna föreskrift utfärdade krigs- och kammarkollegierna den 10 oktober 1806 kungörelse om Kungl. Maj:ts i lösningsfrågan sålunda meddelade beslut.

Såsom ovan anmärkts, hade krigskollegium under en tidsperiod att handlägga frågor om krigsmanshusinrättningens angelägenheter och till dylika frågor hörde även tvistigheter rörande åbornas ställning gent emot inrättningen. En sådan tvist just beträffande hemmanet Fliselycke avgjordes av krigskollegium den 29 juli 1829, och torde innehållet av krigskollegii resolution i ärendet här i korthet få angivas.

Åborna å $\frac{1}{2}$ mantal Fliselycke Johannes Jönsson och Nils Persson samt deras hustrur hade hos Konungens befallningshavande anfört klagomål över att krigsmanshusfogden, fältkamreraren Åberg, genom kungörelse tillkännagivit, att han ärnade på tio års arrende utbjuda hemmanet, vilket deras förfäder i nära 200 år innehaft och varvid de förmenade sig äga rätt att vara bibehållna. Då deras förfäder, såsom företett utdrag av kyrkoboken jämväl utvisade, sålunda i långliga tider innehaft hemmanet, trodde de sig, ehuru åtkomsthandlingarna genom eldsvåda förekommit, desto säkrare därvid böra bliva bibehållna, som en orubbad besittning blivit dem genom Konungens befallningshavandes resolution den 24 augusti 1817 försäkrad. Tillika bestredo de verkan av en av krigsmanshusfogden allenast med biträde av en torpare verkställd syn å hemmanet och av samme fogde begärd sekvester å deras egendom. Åberopade 1817 års resolution är av innehåll, att åborna å hemmanet hädanefter som dittills borde vara tryggade i besittningsrätten med krigsmanshusfogdens antagningsbrev, dock att kronofogden i orten för övrigt icke skulle åsidosätta den tillsyn och övriga befattning, som honom i lag och instruktion vore förelagd. Ärendet hänskjöts av Konungens befallningshavande till krigskollegii prövning. I avgiven förklaring meddelade krigsmanshusfogden, att han utarrenderat hemmanet, samt att vid av honom med två nämndemän förrättad ny syn å hemmanet bristerna visat sig uppgå till 369 Riksdaler 26 skillingar 8 runstycken banko, varjämte han framhöll att jordeböckerna utvisade, att hemmanet ej blivit skatteköpt utan tillhörde krigsmanshuset. Krigskollegium åberopade nu, hurusom krigsmanshushemmanen i Kronobergs län så väl i kungl. brevet den 2 juni 1806 som ock i krigs- och kammarkollegiernas kungörelse den 10 oktober samma år förklarats vara av frälseskattenatur, och att hemmanet Fliselycke således och oberoende av att det i jordeböckerna vore antecknat för krono vore att anse såsom ett frälseskattehemman. På grund härav och då Kungl. förordningen om skatteköp med mera den 21 februari 1789 tillerkände ägare

till krono skatte och frälse skatte lika fri och obehindrad dispositionsrätt, som ägare till frälsehemman enligt privilegier, lag och författningar tillkomme, med undantag endast för frälse skatte vad beträffade ekars och bokars fällande samt hembud till ränteägaren vid försäljning utom börd, prövade krigskollegium skäligt förklara åborna å Fliselycke såsom ägare till frälse skatte jord icke vara underkastade det för missbyggnad och vanhävd av krigsmanshusfogden mot dem yrkade ansvar, vilket lagligen endast kunnat i fråga komma om hemmanet varit krono; varemot vid sådant förhållande krigsmanshuset icke ägde bättre rätt till Fliselycke än Kungl. Maj:t och kronan till skattejord, nämligen att hemmanet ginge i mät, när annan tillgång till skatternas gäldande icke funnes. Kollegiet undanröjde tillika samtliga de av krigsmanshusfogden i avseende å hemmanet vidtagna åtgärderna.

Helt kort därefter eller den 14 oktober 1829 avlät krigskollegium till Konungens befallningshavande en skrivelse av följande innehåll: »Av förekommen anledning har kungl. kollegium funnit nödigt anmoda Konungens befallningshavande giva åboerna å krigsmanshuset anslagne $\frac{1}{2}$ mantal Fliselycke i Konga härad och Linneryds socken tillkänna, att som kungl. brevet den 2 juni 1806 försäkrar dem om skattemannarättens tillgodonjutande, ehuru skattebrevet kunnat under tiden på varje handa sätt förkomma; och dessa åboar icke genom köp utan genom arvsrätt kommit i besittning av nämnda hemman, äro de för befastande av en så beskaffad åtkomst icke i behov att hos häradsrätten söka uppbud och fasta, samt att enär enligt högstberörda nådiga brev hemmanet är av frälse skatte natur, varken antagningsbrev eller någon påskrift av krigsmanshusfogden, av vad beskaffenhet som helst, erfordras för betryggande av deras rätt.»

Enligt vad framgår av nådigt brev till kammarkollegium och statskontoret den 6 juli 1833 angående indragning av krigsmanshusfogdetjänsterne vid Smålands och Västgöta godsen med mera, hade krigskollegium i sammanhang med uppkommen fråga om nämnda fogdetjänsters indragning i underdånighet anmält, att enligt nådiga brevet den 2 juni 1806 krigsmanshuset väl blivit bibehållet vid rättigheten till ekar och bokar å krigsmanshushemmanen i Kronobergs län ävensom att få till sig lösa hemman, som såldes utom börd, men att dock krigsmanshuset i själva verket icke skulle därtill äga någon grundad rätt, vadan krigskollegium hemställt, att med ekar och bokar å nämnda hemman måtte hädanefter få förhållas i överensstämmelse med vad för kronoskattehemman i detta avseende vore genom gällande författningar föreskrivet, samt att krigsmanshusets rätt till hembud, när hemman

såldes utom börd, måtte i nåder förklaras till alla delar vara upphäven. I enlighet med berörda hemställan förordnade Kungl. Maj:t genom det nådiga brevet, att krigsmanshuset icke skulle anses äga någon rätt till ek- och bokskogen å krigsmanshushemmanen, utan hemmausåborna i nåder berättigas att densamma till sig lösa på sätt angående ekskogen å kronoskattehemman vore genom nådiga förordningen den 28 oktober 1830 i nåder stadgat, ävensom att krigsmanshusets rätt till hembud när hemman såldes utom börd skulle anses vara upphäven. — Av en jordeboksanteckning framgår, att innehavarna av hemmanet Fliselycke nr 1 den 5 oktober 1837 erlagt lösen för fri disposition över ekeskogen samt maste- och storverksträd å hemmanet.

De handlingar, som innefatta de närmare omständigheter, vilka föranlett här ovan angivna uttalanden och beslut, hava icke kunnat anträffas. Vad särskilt angår krigs- och kammarkollegiernas uttalande år 1805, att de hemman, som i kungl. brevet den 12 november 1646 omnämndes såsom pura kronohemman, sedermera genom skatteköp iklätt sig skattenatur, synes väl skälig anledning till förmodan förefinnas, att ett dylikt uttalande grundat sig på verklig kännedom om att skatteköp ägt rum, men finner sig collegium dock ej fullt övertygat om att så verkligen varit fallet. Skulle nämligen skatteköp av hemmanet ägt rum, hade detta otvivelaktigt kommit till kammarkollegii kännedom och anteckning om förhållandet skett i collegii jordeböcker med flera andra handlingar, men har vid verkställd undersökning härom någon upplysning icke stått att vinna. I denna sin uppfattning styrkes collegium därav att vederbörande krigsmanshusfogde i en av honom så sent som den 23 augusti 1798 upprättad jordebok över krigsmanshushemmanen i Småland beträffande Fliselycke nr 1 antecknat, att hemmanet ej vore skatte och att åbornas anhållan att få lösa detsamma till skatte borde i ordentlig väg anmälas.

Icke heller anser collegium att Kungl. Maj:ts på nyssnämnda uttalande av kollegierna grundade och i dess här ovan omnämnda nådiga brev den 2 juni 1806 samt i kollegiernas kungörelse den 10 oktober 1806 offentliggjorda förklaring, att krigsmanshushemmanen i Kronobergs län vore av frälseskatte natur, i och för sig föranlett därtill, att äganderätten till hemmanet därigenom frångått kronan.

Om collegium således icke för sin del anser vad om hemmanet förekommit kunna giva stöd för antagandet, att kronan avhänt sig själva äganderätten till hemmanet, anser emellertid collegium, att från kronans sida gjorts sådan disposition i avseende å besittningsrätten till detsamma, att skäligen kan ifrågasättes, huruvida kronans yrkande i den pågående

rättegången om förpliktande för sökanden att avträda hemmanet till kronans fria disposition är fullt välgrundat.

Om åborna å krigsmanshushemmanen av kronatur förr i det hela taget voro att jämställa med åbor å vanliga kronohemman, synas de emellertid — om ock åboskapet i regel gått i arv — dock ej genom någon allmän författning tillförsäkrats ärftlig besittningsrätt till dem, utan synas åborna snarare hava varit att jämställa med vanliga arrendatorer under livstidsstädjerätt. Ehuru väl kollegium nu saknar kännedom om närmaste anledningen till krigskollegii ovanberörda skrivelse till Konungens befallningshavande den 14 oktober 1829 och väl även är att förmoda, det krigskollegium vid meddelandet av den förklaring, som i samma skrivelse inrymmes, utgått från åsikten, att åborna å hemmanet innehade detsamma med äganderätt, håller kollegium emellertid för sin del före, att innebörden i skrivelsen — även om krigskollegium må anses hava gått vidare än dess befogenhet i sådant hänseende sträckt sig — måste fattas såsom en giltig försäkran för åborna å hemmanet om en för framtiden bestående ärftlig besittningsrätt, fullt jämställd med sådan, som beträffande vanliga kronohemman omförmäles i den på Kungl. Maj:ts nådiga brev den 5 februari 1808 grundade, av kammarkollegium den 29 samma månad utfärdade kungörelse angående vissa omständigheter, som därefter komme att iakttagas i mål, som rörde besittningsrätt till kronohemman. Denna disposition av besittningsrätten till hemmanet, som sålunda innefattas i krigskollegii brev — vilket helt säkert varit för kammarkollegium obekant vid meddelandet av dess ovanberörda beslut den 27 mars 1861 — hade ock enligt kollegii förmenande bort medföra, att hemmanet i 1871 års jordebok upptagits bland kronohemman under enskild disposition, varmed såsom bekant förstås sådana, som äro under åborätt upplätne eller, på grund av särskilda stadganden, av enskilde besittas. Skulle denna kollegii förmodan visa sig riktig, torde ock med fog kunna antagas, att i här ovan omnämnda kollegii beslut den 28 april 1873 åberopade nådiga kungörelsen den 15 december 1848 må i fråga om skatteköp av hemmansdelen hava i tillämpning efterträtt den i nådiga förordningen den 19 september 1723 inrymda bestämmelsen, att vid förekommande fall av skatteköp av krigsmanshushemman desamma skulle försäljas å auktion, ehuru med åborna bibehållen optionsrätt.

Ehuru åtskilliga av de uttalanden och beslut, som tid efter annan meddelats rörande hemmet Fliselycke, varit av sådant innehåll, att detsamma väl lätteligen kunnat bibringa icke allenast hemmanets innehavare, utan även ortsmyndigheterna den uppfattning, att det-

samma innehades under enskild äganderätt, och kollegium för sin del icke har anledning antaga att sökanden, då han förvärvade sig fastigheten, hade annan uppfattning, än att han då bekom densamma med äganderätt, kan kollegium för sin del icke finna angivna omständigheter utgöra giltig grund för ett obetingat bifall till sökandens framställning, liksom kollegium icke heller anser den omständigheten, att sökanden genom köp förvärvat sig sin rätt till hemmanet böra tillmätas någon vidare betydelse i avseende å den föreliggande frågan, då ju en sådan besittningsrätt till ett hemman, som kollegium anser sökandens vara, väl alltid bör hava ett värde nära jämfällt med värdet av själva fastigheten. Kollegium anser sig således sakna anledning att med sitt förord understödja framställningen om nådig proposition till riksdagen i det av sökanden angivna syftet. Däremot tillåter sig kollegium i underdånighet föreslå, det Kungl. Maj:t tacktes i nåder hänvisa sökanden att i vederbörlig ordning söka ändring i sättet för fastighetens upptagande i jordeboken och få frågan om skatteköp av hemmansdelen ånyo prövad. — För den händelse sökanden icke skulle lyckas få frågan ordnad på den av kollegium nu angivna väg, lär ju Kungl. Maj:t vara oförhindrad att på underdånig anmälan av honom taga ärendet under förnyad nådig omprövning.»

*Johannes
Pettersson 20
juli 1913.*

I anledning av kammarkollegii utlåtande har Johannes Pettersson i underdånig skrivelse den 20 juli 1913 anført, att han funne det genom den i målet förebragta utredning ådagalagt, att åborna å hemmanet Fliselycke före de till krigsmanshuset anslagna räntors indragning besuttit hemmanet med full äganderätt, samt att hemmanet förty bort i jordeboken omföras till frälseskatte. På grund härav fullföljer Johannes Pettersson sin ansökning om rättegångens nedläggande samt hemställer, att kammarkollegium måtte anbefallas att låta verkställa hemmanets omföring i jordeboken.

*F. d. hov-
rättsrådet
Ribbing.*

F. d. hovrättsrådet Ribbing har i sin förenämnda promemoria anført bland annat:

»För egen del får jag avgiva det utlåtande, att det med hänsyn till innehållet i ovan omförmälda handlingar synes mig sannolikt, att, därest den av kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggjorda talan komme att fullföljas, densamma i sin helhet bleve av domstolarna ogillad samt Johannes Petterssons äganderätt till hemmansdelen erkänd. På grund härav torde önskeligast vara, att ifrågavarande talan nedlägges och Johannes Petterssons bättre rätt till fastigheten av kronoombudet erkännes.

Skulle denna min uppfattning i rättsfrågan ej godtagas, förefinnas dock synnerligen starka billighetsskäl för att nedlägga ifrågavarande rättegång.

Johannes Petersson har i god tro förvärvat och i 47 år innehaft ifrågavarande hemman, samt därunder enligt från samtliga ortsmyndigheter inhämtade upplysningar väl skött hemmanet genom odlingar och på annat sätt avsevärt förbättrat detsamma samt i likhet med sin talrika familj därå fört ett arbetsamt och i alla avseenden hedrande liv. Ifrågavarande hemmansdel är av ringa omfattning. Vid laga skiftet lades till densamma 4 tunnland 5 kappland åker, 33 tunnland 23.7 kappland äng och tomter samt 40 tunnland 15.4 kappland avrösningsjord. Inom hemmanets område förekommer icke något vattenfall eller förekomst av malm eller fossila ämnen. Någon fördel för det allmänna, som ens närmelsevis motsvarade den skada, som skulle tillskyndas Johannes Petersson, kan sålunda ej väntas vinnas genom hemmansdelens återvinnande till kronan.»

Jag har under hand inhämtat, att Johannes Petersson fortfarande är i livet, och att förhållandena i stort sett äro desamma nu som tidigare.

*Departements-
chefen.*

Av de av mig återgivna utlåtandena torde framgå, att den vinst, kronan kunde tänkas göra genom en återvinning av nu ifrågavarande hemmansdel, icke kunde bliva stor. Själva hemmansdelen är jämförelsevis liten, dess taxeringsvärde uppgår för närvarande till 8,000 kronor. Om hemmansdelen återvunnes, torde dessutom kronans behållning komma att högst väsentligt reduceras. Kammarkollegium synes finna sannolikt, att hemmansdelen innehaves med ärftlig besittningsrätt. Värdet av en sådan rätt måste, såsom kammarkollegium jämväl framhållit, vara nära jämställt med värdet av själva fastigheten. Den med besittningsrätten förenade skatteköpsrätten är visserligen för närvarande inställd, men, om den återupplivas — något som i avseende å fastigheter av den beskaffenhet det här är fråga om väl ej är att anse såsom uteslutet — skulle kronan bliva förpliktad avstå även äganderätten mot en synnerligen ringa ersättning. Skulle åter ärftlig besittningsrätt ej förefinnas, lär kronan icke kunna undgå att till avträdaren, som ju måste förmodas hava besuttit hemmanet i god tro, utgiva ersättning för å hemmansdelen verkställda förbättringar.

Av innehållet i kammarkollegii utredning i ärendet framgår emellertid, att kronans anspråk på hemmansdelen måste betraktas såsom särdeles tvistiga. F. d. hovrättsrådet Ribbing, vilken hörts i egenskap av sakkunnig, har uttalat såsom enligt hans uppfattning sannolikt, att kronans talan skulle komma att ogillas.

Enligt min mening förefinnas dessutom synnerligen starka billighetsskäl, som oavsett kronans bättre eller sämre rätt tala för att kronan i detta fall avstår från alla anspråk.

Kammarkollegium gör gällande, att särskilt med hänsyn till den ärftliga besittningsrätt, som torde tillkomma hemmanets innehavare, anledning saknades att begära riksdagens medgivande till avstående av kronans anspråk. Häremot skulle jag vilja betona vad som framgår av det förut anförda, nämligen att, då kronans vinst av en rättegång i dylikt fall skulle bli ytterligt ringa, skälen för kronan att vidhålla sina anspråk bliva än mindre än eljest.

Vidare hänvisar kammarkollegium till möjligheten att upptaga frågan på nytt, därest erkännande av besittningsrätten och skatteköp ej erhöles. Kollegium synes sålunda förutsätta, att, därest frågan utvecklade sig på det för kronan tänkbarast gynnsamma sätt, i det att hemmansinnehavarens anspråk på såväl äganderätt som besittningsrätt underkändes, ett avstående av kronans sålunda erkända rätt kunde ifrågasättas. Uppenbart är emellertid, att, innan det komme därhän, avsevärda kostnader skulle av såväl kronan som hemmansinnehavaren få nedläggas för utredningar och slitande av tvister, samt att hemmansinnehavaren alltjämt finge leva i ovisshet om sin framtida ställning. Därest kronans anspråk på nuvarande stadium avstodes, skulle resultatet för kronan bli nära nog detsamma, men alla nu berörda olägenheter undvikas.

Jag finner mig alltså böra tillstyrka, att kronan avstår från sina anspråk på ifrågavarande hemmansdel, givetvis under förutsättning att även motpartens talan i den påbörjade rättegången nedlägges. De närmare bestämmelserna härvidlag torde kunna fastställas av Kungl. Maj:t.

Föredragande t. f. departementschefen hemställde därefter, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen föreslå riksdagen medgiva, att kronan på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas, avstår från anspråk på äganderätt till krigsmanshushemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fliselycke nr 1 i Linneryds socken, Konga härad, Kronobergs län, vilken hemmansdel nu innehaves av Johannes Petersson.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen bifalla och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bil. litt. vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Martin Philipson.